

Acta Academiae Beregsasiensis

2012/1

Acta Academiae Beregsasiensis

A II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola
tudományos évkönyve

Науковий вісник
Закарпатського угорського інституту ім. Ф. Ракоці II

A Scholarly Annual
of Ferenc Rákóczi II. Transcarpathian Hungarian Institute

2012
XI. évfolyam, 1. kötet
Том XI, № 1
Volume XI, № 1

Az *Acta Academiae Beregsasiensis* a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola tudományos kiadványa. Jelen kötet a 2012-es év első felének magyar, orosz és angol nyelvű tanulmányait foglalja magába. Az intézmény tanárainak, hallgatóinak, valamint külföldi tudósok munkáit publikáló kötet a nyelvészet, irodalom, biológia, történelem, turizmus és matematika tudományágainak különböző területeit öleli fel.

www.kmf.uz.ua/hun114/index.php/kiadvanyaink/110-a-ii-rakoczi-ferenc-karpataljai-magyar-fiskola-tudomanyos-evkoenyve

SZERKESZTÉS: *Kohut Attila, Penckőfer János*

KORREKTÚRA: *G. Varcaba Ildikó*

TÖRDELÉS: *Kohut Attila*

BORÍTÓ: *K&P*

A KIADÁSÉRT FELEL: *dr. Orosz Ildikó, dr. Szikura József*

A KÖTET TANULMÁNYAIBAN ELŐFORDULÓ ÁLLÍTÁSOKÉRT MINDEN ESETBEN A SZERZŐ FELEL.

A kiadvány megjelenését a

BETHLEN GÁBOR
Alapkezelő Nonprofit Zrt.

támogatta

Készült: PoliPrint Kft., Ungvár, Turgenyev u. 2. Felelős vezető: Kovács Dezső

ISBN: 978-966-2595-24-6

© A szerzők, 2012

A II. Rákóczi Ferenc
Kárpátjai Magyar Főiskola
tudományos évkönyve

Tartalom

*

BRAUN LÁSZLÓ: Egy királyi házasság és előzményei. A XI. század első felének dinasztikus kapcsolatai a Kijevi Rusz és a Magyar Királyság között	9
PALLAI LÁSZLÓ: Az európai egység kérdése és a magyar külpolitika a két világháború között	19
HIRES ÉVA: A közép-európai összefogás a visegrádi országok példáján	29
PALLAGI LÁSZLÓ: Adalékok Csonkapapi településtörténetéhez	35
САМБОРОВСКИ-НОДЬ ИБОЯ: Изложение нападения нацистской Германии на Советский Союз в современных украинских школьных учебниках...	43

**

TÓTH GABRIELLA: Gender and Sexism in the English Language	51
BEREGSZÁSZI ANIKÓ: A nyelvi változatosságnak mint ösztönös nyelvi tapasztalatnak a szerepe a kárpátaljai magyar anyanyelvi oktatásban	63
KARMACSI ZOLTÁN: Nyelvi szocializáció és a gyermeki nyelvhasználat etnikailag heterogén családokban	69

NAGY ENIKŐ: A Ratio Educationis tudásértelmezése	79
SZALAI BERNADETT: A nemzetközi tankönyvkutatás történeti vázlata	87

KOMONYI ÉVA–BARANYI JUSZTINA: A környezetben bekövetkezett változások észlelése bioindikáció segítségével	101
LJUBKA TIBOR–ILLÁR LÉNÁRD: A „Kis-Tisza” makrogerinctelen faunájának a leírása	109

GONDA TIBOR: New Areal Organization of Tourism: Tourism Clusters. Following the example of South Transdanubian Cultural Tourism Clusters	121
--	-----

HORVÁTH ZOLTÁN: Riemann-terek geodetikus leképezése.....	133
--	-----

KARMACSI ZOLTÁN: Élünk jogainkkal! „...ha egyik Nemzetnek nyelve ott vagyon, az másiké is legyen ott.” (Csernicskó István szerk. <i>Nyelvek, emberek, helyzetek</i>).....	143
---	-----

SZAMBOROVSKYKYNÉ NAGY IBOLYA: Brenzovics László: <i>Nemzetiségi politika a visszacsatolt Kárpátalján 1939–1944</i>	147
--	-----

MOLNÁR D. ERZSÉBET: Brenzovics László: <i>Nemzetiségi politika a visszacsatolt Kárpátalján 1939–1944</i>	153
--	-----

BAYERNÉ SIPOS MÓNICA–DARCSI KAROLINA: <i>Görbe háttal. Interetnikus konfliktusok Közép-Európában a múltban és a jelenben.</i> (Kupa László szerk. Virágmandula Kft. Pécs, 2011)	157
--	-----

ESEMÉNYNAPTÁR	162
---------------------	-----

A Ratio Educationis tudásértelmezése

Rezümé Az elmúlt több mint két évszázad talán legnagyobb hatású társadalmi-kulturális változása Európában a modern oktatási rendszerek kialakulása. Mindez többlépcsős folyamat, mely nem egyik napról a másikra valósult meg. Írásomban, a fent említett modern oktatási rendszer kialakulásának egyik mérföldkővét, a Ratio Educationist mutatom be, s annak tudásértelmezését kívánom elemezni.

Резюме Протягом двох останніх століть чи не найбільш значною соціально-культурною зміною в Європі стала поява сучасних освітніх систем. Вони представляють собою багатоступеневий процес, і їх практичне втілення в життя потребує часу. У статті представлено і проаналізовано один із наріжних каменів процесу становлення сучасних освітніх систем – програму Ratio Educationis.

Ahhoz, hogy a Ratio Educationis társadalmi-pedagógiai jelentőségét fel tudjuk mérni, előbb érdemes egy kicsit megvizsgálnunk az adott korszak történelmi hátterét.

Mária Terézia 1740-ben lépett Magyarország trónjára, s 1741. június 25-én ünnepélyesen megkoronáztatta magát Szent István koronájával. Nem volt könnyű helyzetben a trónra lépő Mária, bár trónutódlását az európai fejedelmek által elismert, s a Magyar Országgyűlés által is elfogadott Pragmatica Sanctio garantálta. II. Frigyes porosz király azonban szinte a királynő trónra lépése pillanatában megtámadta Ausztriát Szilézia megszerzéséért. Az 1740-től 1748-ig tartó osztrák örökösödési háború Poroszország győzelmével és Szilézia elszakításával végződött, de a magyar nemesség támogatásának, a magyar huszárságnak is köszönhetően a birodalom fennmaradt (Marczali 2000).

A háborúk lezárulta új szakaszt jelentett a királynő politikájában. A sziléziai háborúk után Bécs már nem kívánt a magyar nemességre támaszkodni. Ekkortól figyelhetőek meg azok a felvilágosodás szellemét tükröző intézkedések, amelyek a nemesség érdekeit sértő központosítást és társadalmi modernizációt szolgálták (Herber, Martos, Tisza, Moss 2005).

1761-ben Kaunitz kancellár javaslatára államtanácsot állított fel, amelynek segítségével a politikai döntések jelentős szakmai támogatást kaptak. Mária Teréziát élenként érdekelte a parasztság sorsa – a parasztok voltak az állam legfontosabb adóalanyai. Ezért 1767-ben úrbéri pátensben kötelezte az országot jobbágyvédő intézkedései végrehajtására. Szabályozta a jobbágyok földesúri terheit, hogy az állami terhek vállalására képessé tegye őket (Herber és mtsai 2005).

¹ II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola, Filológia Tanszék, Angol Tanszéki Csoport, tanársegéd; Eötvös Loránd Tudományegyetem, Pedagógiai és Pszichológiai Kar, PhD-hallgató.

Mária Terézia bár 1764 után az országgyűlés összehívása nélkül uralkodott, mégis több rendeletet hozott, melyek a bécsi kormányzervekben dolgozó felvilágosodott tanácsosoknak köszönhetően ugyan a Habsburg gazdaságpolitika céljait szolgálták, mégis viszonylagos haladást jelentettek. „Már életében a magyarok „nagyasszonyának” számított. A történetírás elismeréssel szól arról a mérséklő szerepről, amelyet az udvarban jelentkező magyarellenés, abszolutista törekvésekkel szemben játszott, és amely révén döntően hozzájárult az udvar és az ország viszonyának további konszolidálásához” (Poór 2009: 72).

A Ratio Educationis születése

Az 1760-as évektől megkezdődött a Habsburg abszolutizmus felvilágosodott szakasza. Mária Terézia már 1761-ben gondolt a tanulmányügy egészének a megreformálására és Barkóczy Ferenc esztergomi érsekre bízta ennek előkészítését. Az érsek 1765-ös halála után azonban a királynő már tanulmányi bizottságot hozott létre a helytartótanácsban. 1773. november 26-án megbízta a magyar királyi helytartótanácsot az új tanulmányi rend kidolgozásával, amelyhez a pozsonyi magyar bizottság hozzá is fogott (Friml 1913).

Eközben a pápa feloszlatta a jezsuita szerzetesrendet. Uralkodói rendelkezésre a jezsuita papok világi paptanárként helyükön maradhattak, de mellettük megjelentek a világi pedagógusok is.

A jezsuiták tanügyből való kiválása is sürgette a birodalmi iskolareformot. 1774 januárjában Mária Terézia utasítására a helytartótanács pozsonyi tanügyi hivatala Ürményi József, a magyar kancellária tanügyi tanácsosának vezetésével elkezdte a magyarországi tanügyi reform alapvető dokumentumainak kidolgozását (Mészáros, Németh, Pukánszky 2003).

Végül, a Magyarországra vonatkozó terjedelmes, latin nyelvű „Nevelési-Oktatási rendszer” (Ratio Educationis) 1777-ben jelent meg. Ürményi József, Tersztyánszky Dániel és Kollár Ádám dolgozták ki ezt a nagyszabású munkát. (Ravasz, Felkai, Bellér, Simon 1960).

Ebben az uralkodó a Magyarország területén levő különböző szintű és profilú iskolákat kísérelte meg központi irányítás alá vonni, egy állami iskolarendszer keretei között egységessé szervezni. A rendelet a király nevében jelent meg, ezzel hangsúlyozva, hogy a magyar közoktatásról rendelkezni, felségjog (Mészáros, Németh, Pukánszky 2003).

Dr. Friml Aladár (1913: 9) szerint a Ratio Educationis három fontos tényező miatt játszik ilyen kiemelkedő szerepet:

„1. hogy benne ölt először testet minálunk az a kormányzati elv, amely szerint a közoktatás politikum, azaz közügy, s mint ilyen, állami feladat is;

2. hogy egységesen szervezi az egész közoktatást minden vonatkozásában az elemi iskolázástól kezdve fel egész az egyetemig, s mint ilyen monumentális alkotás;

3. hogy közoktatásunknak önálló és az osztrák örökös tartományoktól független fejlődését biztosította, noha nem tételes törvényes, hanem csak királyi rendeleten alapult.”

A Ratio Educationis jelentősége

A dokumentum előírásait, oktatásra vonatkozó rendelkezéseit megvizsgálva láthatjuk, hogy az iskolatípusokat tekintve a korábbi XVII–XVIII. századi iskolastruktúrát vette át és írta elő továbbra is. Az alapszintet az egy-, két- és háromtanítós népiskola alkotta. A középszint a gimnáziumból és az akadémiák bölcséleti tagozatából állt. A kisgimnázium a három latin grammatikai osztályt foglalta magában, az öt évfolyamos nagygimnázium pedig az egy-egy retorikai és poétikai osztállyal bővült kisgimnáziumot. Erre épült a két évfolyamos akadémiai bölcsellettagozat, amely az általános műveltséget bővítő különféle tantárgyakat ölelte fel (Mészáros, Németh, Pukánszky 2003).

Az új rendelet figyelembe vette az ország település-földrajzi sajátosságait, „az iskolára foghatóság” számát és arányát is, így téve különbséget az anyanyelvű vagy nemzetiség iskolák tekintetében az egytanítós falusi, a kéttanítós mezővárosi és a háromtanítós városi iskolák között.

A Ratio azonban nagyobb szabású újításokat is tartalmazott: először került be a magyarországi iskolai tantervbe élő idegen nyelv, jelen esetben a német tanításának előirányozása. Ezt a középszintű oktatás mindegyik fokán kötelező tantárgyként írták elő.

A Ratio Educationis rendelkezéseit tekintve még hosszú oldalakon keresztül sorolhatnánk az újításokat, szervezési kérdéseket. Jelen esetben azonban egy érdekességet szeretnék kiemelni: a kinyomtatott Rationak az eredeti szövege német volt. Az a latin szöveg, melyet hivatalosan ismerünk, az eredeti német szöveg fordítása. Mária Terézia szorgalmazta ugyan a rendelet latin és német nyelvű publikálását, de ez utóbbi nyomtatásban sohasem jelent meg. Friml Aladár szerint (1913) érdekes megvizsgálni a német nyelvű kéziratot, hiszen ebből látszik, hogy a tervezet több átdolgozáson ment keresztül. A latin nyelvű kéziratot valószínűleg Makó Pál készítette.

Van még egy fontos jelentősége a Ratio Educationisnak, melyet Nagy Géza (1993: 28) irodalomtörténész fogalmazott meg: „...ez a törvény... a korabeli ismeretek, módszerek és gazdasági-intézményi feltételek figyelembevételével készült, és az egész oktatási rendszert átfogta, az elemi iskoláktól kezdve az egyetemig... A Ratio Educationis annak idején a magyar közoktatás ügyét hosszú időkre szóló szilárd alapokra helyezte. Elemzéséből, értékeléséből, keletkezési körülményei tanulmányozásából fontos tanulságok adódnak a jelenre nézve is. A mai feltételek és feladatok lehetnek gyökeresen mások, mint a tizennyolcadik századiak, ám az oktatásügy megreformálásában, kodifikálásában ma sem lehet figyelmen kívül hagyni a tényeket.”

A Ratio Educationis tudásértelmezése

Egy több mint kétszáz éves rendelet tudásértelmezését megfogalmazni nem könnyű feladat, hiszen más szemszögből látjuk azt ma, mint amikor alkotói megfogalmazták. Azonban mégis érdekes lehet kísérletet tenni erre, hiszen csak így tudjuk igazán értelmezni s ezt követően felbecsülni.

Báthory Zoltán (2002) *Tudásértelmezések a magyar középiskolában* című munkáját alapul véve, elsősorban az általa felállított kritériumrendszerből kiindulva szeretném elemezni a Ratio Educationist.

Báthory szerint a tantervekben és a tankönyvekben minden kétséget kizáróan megállapítható a tudás nemzeti jellegének hangsúlya.

Ebből a szempontból vizsgálva a Ratio Educationist láthatjuk, hogy a tanterv az olvasáson és íráson kívül az iskola minden típusában tartalmazta a számtant és az erkölcsstani, állampolgári ismereteket. A középszintű tananyag pedig ezek mellé előírta a történelem és földrajz tantárgyaként való oktatását. Egyenesen állami feladatként ismerte el a történelem oktatását, s ezzel az volt a célja, hogy jó és hű állampolgárokat, alattvalókat neveljen. Ezt támasztja alá az alábbi részlet is: „... a helyes neveléstől függ az emberek egész jövőendő életmódja, a nagy elmék kiképzése és a népek gondolkodásának formálása, amely sosem érhető el, ha jól megválasztott nevelési és oktatási rendelkezések a tudatlanság sötétjét meg nem világosítják, s ha nem részesül mindenki a társadalmi állásának megfelelő oktatásban” (Mészáros 1981). Eszerint a Ratio Educationis az államérdek oktatáspolitikai kifejezőjének tekinthető.

Emellett a rendeletben nagy hangsúlyt fektetnek az uralkodó iránti tisztelet szolgálatába állított nemzeti, adott esetben a magyar történelem oktatására. Úgy gondolják, hogy más nemzetek ismeretének feltétele a saját nemzet ismerete.

Ha a nemzeti tudásértelmezést akarjuk tovább elemezni, érdemes szemügyre venni a földrajz oktatásának kritériumait is. Ahogyan azt a Ratio Educationis CXIII.§-ban olvashatjuk, korábban a földrajz tanulását a földgömbbel kezdték, s először a négy ismert földrészt tanították meg. Innen áttértek Európára, s végül, ha maradt elegendő idő, akkor sor került a hazai föld „száraz és sovány” leírására. Márpedig az oktatás célja az, hogy az „ifjak, a teljes vidéket megismerjék, amelylyel foglalkoznak”. Ezért irányozza elő a rendelet mindenek előtt a magyar táj ismertetését, s csak ezt követően a szomszéd területek tanulmányozását.

Az oktatás nyelvét vizsgálva, jellemző az „akadémiai tradíció” (Báthory 2002). Ha a középfokú oktatást tekintjük, látszik, hogy továbbra is a latintanításon volt a súlypont és változatlanul a latin maradt minden iskola tanítási nyelve. A Ratio CI. §-ban többszörösen is indokolják a latin nyelv elhanyagolhatatlanságát. Ennek oka egyrészt az egyházi hagyományokban keresendő, hiszen minden vallási szöveg, könyv latinul jelenik meg, s már ebből be lehet látni, „mily nagy gonddal kell hozzálátni az iskolázás ezen újjáalakításához, ahhoz, hogy a tanulók lelkébe idején bevéssük a latinság elemeit”. Továbbá minden törvény és

jogtudomány latin nyelven íródott, a királyi határozatok és rendeletek nyelve is a latin. Ez képezi a tárgyalás nyelvét minden ügyben, s végül, de nem utolsósorban, a soknemzetiségű ország népei könnyebben megérthetik egymást a latin nyelv segítségével.

Az akadémiai tradíció kérdésében azonban megjegyzendő, hogy nem volt kizárólagos a latin nyelv befolyása, hiszen az iskola minden szintjén szerepelt a Ratio tantervében a német nyelv oktatása azzal a céllal, hogy minél rövidebb idő alatt elterjedjen az egész ország területén, és közkeletűvé váljon. Lényegében ez volt az osztrák kormányzat első lépése a németesítés felé.

Figyelemreméltó még, hogy Magyarország első királyi-állami tanügyi dokumentumában nem esik szó a magyar nyelv oktatásáról a középszintű iskolai tagozatokon; nem esik szó a magyar tanítási nyelv bevezetéséről a gimnáziumokban a latin helyett.

Báthory (2002) szerint a tudásfelfogás fontos elemét az enciklopédikus műveltségben ragadhatjuk meg, s az asszociációs, verbalizmusra hajló tanulásfelfogásban. Ebből a szempontból vizsgálva a Ratio Educationist, ellentétes eredményekre jutottam. Úgy gondolom, ebben a kérdésben nem lehet egyértelmű, drasztikus állásfoglalást kialakítani. A Ratio szövegét vizsgálva ugyanis találhatunk olyan kijelentéseket, melyek szerint a cél, az anyag többszöri ismételtetése s annak lehető legtökéletesebb bevése, míg másutt hangsúlyozza, hogy nem feltétlenül válik hasznára a gyermeknek az adatok, ismeretek memoriterszerű raktározása.

Gondolataimat néhány idézettel szeretném alátámasztani a rendelet szövegéből. A Ratio CX. §-ban olvasható a következő: „A keresztény vallástan tanárának tehát a latin iskolában bővebb és oly formán szerkesztett hitelemző könyvet kell rendelkezésre bocsátani, hogy három év alatt, amennyire a grammatikai tanfolyam terjed, az ifjúságot a keresztény hit elemeiből évről-évre fokozatosan kiképezze, és mindjobban tökéletesítse. E célból a könyv fejezeteit ezen időn belül legalább három ízben átismételteti és bevéseti, ügyelvén, hogy a hallottak szilárdan megragadjanak az ifjak emlékezetében...”.

Másrészt a történelem tanításáról szóló CXXI. §-ban azt olvashatjuk: „... ebben az iskolában nem feladat tudósokat képezni, hanem derék polgárokat és hű alattvalókat... Mi hasznát veszi annak az az ifjú, akiből, az iskolából való kilépése után állami pénztárnok, ... gazda, iparos lesz..., ha a kínaiak vagy az egyiptomiak, Nagy Sándor vagy bármely más európai nép történetébe kiváló jártasságot szerez és mi kárát fogja vallani, ha nem ismeri őket? Ellenben a hazai történelem ismerete sokszor nagy hasznára, ennek hiánya pedig ártalmára lehet.”

Nem szabad megfeledkeznünk a kor tananyagbeli szemléletéről sem. Fontos kiemelni, hogy a különböző korokban a humán és reál típusú tantárgyak más-más szerepkörrel bírnak. Olykor nagyobb figyelmet fordítanak az akadémiai jellegű tudásnak, míg máskor inkább a természettudományok kerülnek előtérbe. A Ratio Educationist ebből a szempontból elemezve azt mondhatjuk, hogy a megjelenését

megelőző időszakban inkább a humán tantárgyakat tartották népszerűnek. Ezt bizonyítja a rendelet azon kijelentése, hogy már nemcsak a bölcséleti tagozaton, de a gimnáziumi osztályokban is tanítani kell a természetismereti tantárgyakat („ásványok országa”, „növények országa”, „állatok országa”) valamint a fizikát.

A rendelet még ennél is tovább megy. A természeti tudományok nem csupán elméleti jellegű ismeretét várja el, s nem annak oktatására törekszik, hanem be kívánja vezetni az úgynevezett „kísérleti fizikát”, „kísérleti természettant”. Ennek jótékony hatását a CLIV. §-ban olvashatjuk, mely a következőképp szól: „A természettannak, mint a természetrajz segédtudományának a fentebbiekben a szükséges tantárgyak között jelöltünk ki helyet. Épp oly hasznos s nem kevésbé szükséges a kísérleti természettan is, mely a tüneményeknek nem várt változatosságával bámulatosan hat az ifjakra. Ugyanez a másodrendű tantárgyak közé soroltatik, hogy a tanulókat a természetrajz szorgalmas tanulására serkentse.” Összegezve lényegében azt mondhatjuk, hogy a reáltartalmak nagyobb hangsúlyt kaptak.

Ötödik elemként meg kell vizsgálnunk a Ratio Educationist az esélyegyenlőség, humanitás szempontjából. Báthory (2002) szerint jellemző, hogy a fejlett európai nemzetállamok felfogását áthatotta az a hit, hogy a középiskolai műveltséget csak kevesen tudják megszerezni, mintegy kevesek privilégiumának számít. A rendeletet megvizsgálva láthatjuk, hogy az állampolgárok közötti társadalmi különbségekre hivatkozva – különbséget tett az egyes intézmények társadalmi rendeltetését és az általuk közvetítendő műveltség jellegét és tartalmát illetően, kifejezésre juttatva az iskolának a társadalmi munkamegosztás kialakult rendjének, a társadalmi status quo-nak a fenntartásában, megőrzésében betöltendő, hangsúlyozott szerepét. „Nyilvánvaló – olvashatjuk a rendeletnek *A tanulókkal elsajátítandó tudományok* című 4. szakaszában –, hogy a tudományok kiválasztásában tekintettel kell lenni a lakosok... rétegeire és tüzetesen megvizsgálandó, hogy kinek-kinek jövőendő társadalmi helyzete szerint milyen ismeretek megtanulása szükséges” (Ratio Educationis, 1981).

A rendeletben részletesen szabályozott és az alapvető módszertani előírásokat is tartalmazó – egyébként a tudományosság legfrissebb eredményeit közvetítő, korszerű – tananyag ebben a szellemben tett különbséget a „mindenkinek szükséges”, az „egyetemesen hasznos” és a „némelyeknek hasznos” ismeretek között. Ez utóbbiak körébe tartoztak az iskolai előrehaladáshoz, a továbbtanuláshoz szükséges speciális ismeretek is. Megjegyzendő, hogy a tantervi anyag illetően történő differenciálása, rétegezése – tantervtörténeti szempontból – előremutató, modern elgondolásnak minősíthető. E korszerű szempontok érvényesülését azonban – a Ratióban megfogalmazott modern, felvilágosult nevelési elvek gyakorlati alkalmazásához hasonlóan – részben a rendeletben megnyilvánuló tantervi maximalizmus, részben a működő tanítók és tanárok hiányos felkészültsége, illetve az általános szakemberhiány (is) akadályozta.

Úgy gondolom, hogy a fentebb taglalt pontokat még két másik tényezővel, szemponttal ki lehet egészíteni. Egyrészt, a Ratio Educationis tudásértelmezése szempontjából nem elhanyagolható a vallás. A feudális államrend védelmében, az állam és az egyház szövetségének megfelelően kiemelkedő szerepet kapott a fiatalok vallási nevelése. Ezt támasztja alá az is, hogy már egészen az alapiskolától kezdve fontosnak tartják a vallás oktatását. Sőt mi több, nem csupán a gyermekek vallási neveléséről szólnak, de azt közvetlenül a szülőkre is ki kívánják terjeszteni. A LXXXVII. §-ban foglaltak szerint „a zsengekorú ifjúságnak a vallás alapelveire való oktatása a falvakon első és kétségtelenül kiváló feladata lesz a plébánosoknak, akik... mindenütt a hitoktatók tisztét ellátni és az ifjúságot erényre és jámborságra nevelni tartoznak. E célból vásár- és ünnepnapokon s azonfelül minden hét egyik napján a plébános buzgalmához és hivatásbeli lelkesedéséhez képest be fogja oltani anyanyelvükön mindakét nemű ifjúság lelkébe ugyanazon vagy különórákon, a vallástan alapelemeit és a jámborság magvait...” „... ezen tanításokon ünnep- és vásárnapokon a szülőknek, de legalább az anyáknak jelen kell lenniük, egyrészt, hogy a hittanár tanításait otthon gyermekeikkel átismételhessék, másrészt, hogy amit talán gyermekkorukban elmulasztottak, azt ily módon maguk is megtanulhassák.”

A másik kiegészítő pont nem feltétlenül a szó szoros értelmében vett tudásértelmezésről szól. Tudjuk azt, hogy a kiművelt, egészséges ember tulajdonságaihoz nemcsak a szellemi, de a fizikai fittség is szorosan hozzátartozik. Ebből a szempontból a Ratio Educationis újszerű intézkedéseket hozott, hiszen elsőként jegyzi meg, hogy a tanulók szellemének ápolása mellett oda kell figyelni azok testi nevelésére is. Ezek egészen korszerű gondolkodásmódra utalnak, hiszen a modern konstruktív életvezetés elemeit vélhetjük felfedezni benne. Szót ejt a munkaszervezésről, a fiatalok szabad idejének helyes felhasználásról, s azt is megemlíti, melyek azok a játékok, melyek engedélyezhetők számukra.

Összegzés

Összegezve a Ratio Educationisról alkotott képet, úgy gondolom, hogy egy korát meghaladó gondolatokat tartalmazó dokumentumról beszélünk. Teljes szervezeti-működési keretet ad az iskolarendszernek. Megalkotta és kijelölte a tankerületeket; megerősítette a már meglévő iskolatípusok rendszerét; az egyes iskolafajok határozott szervezeti keretet kaptak, s meghatározásra kerültek az egyes szintek teljesítéséhez szükséges egységes követelmények is; megtörtént a tantárgyak „fontossági sorrendbe való besorolása”. Ugyanakkor nagy hiányossága, hogy nem foglalkozik kellő képpen a magyar nyelvű oktatás helyzetével.

Legnagyobb problémája mégis abban áll, hogy annak ellenére, hogy korszakalkotó jelentőséggel bír még ma is, sajnos nem tudott elég mélyreható változásokat eszközölni. Mária Terézia 1780-as halála után ugyanis fia, II. József vette át az uralkodást, akinek legfőbb célja egy egységes Habsburg-birodalom

megteremtése volt Magyarország beolvasztásával. Megindította németesítő törekvésit: a német nyelvet minden iskolatípusban tanulni kellett, sőt később minden tantárgyat németül kellett tanulni Magyarországon. Végül II. József sem ért célt, hiszen nemzeti ellenállásba ütközött, s halálos ágyán minden jelentősebb rendeletét visszavonta, ezzel mintegy keresztülhúzva addigi munkásságát.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- Báthory Zoltán (2002). *Tudásértelmezések a magyar középiskolában*. Iskolakultúra, 3. szám. 69–75. o.
- Friml Aladár Dr. (1913). *Az 1777-iki Ratio Educationis*. Kath. Középiskolai Tanáregyesület, Budapest.
- Herber A., Martos I., Moss L., Tisza L. (2005). *Történelem 4. kötet. 1500-tól 1789-ig*. Reáltanoda Alapítvány, Budapest.
- Kelemen Elemér Dr. (2009). *Az 1777. évi Ratio Educationis jelentősége a magyarországi oktatás történetében*. – Az Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeum 2002. december 11-én rendezett Ratio-emlékülésén elhangzott előadás szerkesztett változata. <http://www.opkm.hu/konyvesneveles/2003/1/Kelemen.html>
- Marczali Henrik (2000). *Magyarország története*. Athenaeum irodalmi és nyomdai Rt., Budapest.
- Mészáros I., Németh A., Pukánszky B. (2003). *Neveléstörténet. Bevezetés a pedagógia és az iskoláztatás történetébe*. Osiris Kiadó, Budapest.
- Nagy Géza (1993). *Ratio Educationis és polgári fejlődés (1777, 1992)*. Iskolakultúra, 28–33. o.
- Poór János (2009). *Magyarország története 12. kötet. Megbékélés és újjáépítés 1711-1790*. Kossuth Kiadó, Budapest.
- Ravasz J., Felkai L., Bellér B., Simon Gy. (1960). *A magyar nevelés története a feudalizmus és a kapitalizmus korában*. Tankönyvkiadó, Budapest.
- Ratio Educationis*. Fordította: Mészáros István, 1981. Akadémiai Kiadó, Budapest.